

Dreptul la autonomie al grupurilor etnice din Europa

CHRISTOPH PAN

I. Problema naționalităților: o problemă veche în noua Europă

Din secolul al XIX-lea, „Noua Europă” a moștenit problema naționalităților ca o chestiune nerezolvată pe care două războaie mondiale n-au reușit să o soluționeze.

După evenimentele anilor 1989-1990, în Europa problema naționalităților a devenit brusc acută: trei state multinaționale (URSS, Iugoslavia, Cehoslovacia) s-au dezmembrat și din ele s-au format 22 de state noi. Acest lucru a modificat harta politică a Europei și Asiei Centrale mai mult decât au fost în stare s-o facă două războaie mondiale.

Este semnificativ că după opt decenii, numele Sarajevo a ajuns din nou pe prima pagină a ziarelor. Oare Europa sfârșitului de secol XX va pierde din nou șansa unei rezolvări reale, ca și la începutul acestui secol? La ce consecințe ne putem aștepta acum, în epoca nucleară?¹

Este absolut sigur că o „Nouă Europă”, în sensul Cartei CSCE de la Paris (1990) nu poate și nici nu va exista fără soluționarea acestei vechi probleme.

1. Problema naționalităților azi

Diversitatea etnică și culturală a Europei, de la Atlantic la Ural, constă în existența a aproximativ 70 de limbi și a tot atâtor etnii. Ideea statului național nu putea (ine cont de această complexitate. Totuși, ea a marcat profund istoria politică a Europei, începând cu a doua jumătate a secolului XIX și pînă în zilele noastre: aproximativ 750 milioane de europeni s-au împărțit în 36 de state², din care 31, deci o majoritate covârșitoare, s-au format ca state naționale și numai 5 ca state multinaționale. Din acestea unul, Bosnia-Herțegovina, este în

descompunere, altul, restul Iugoslaviei, nu mai este multinațional decât cu numele, fiind în realitate un stat național sârbesc, în timp ce al treilea, Federația Rusă, trebuie să lupte mereu cu încercări de destabilizare secesioniste. Doar Belgia și Elveția s-au dovedit pînă în prezent rezistente la principiul statului național.

Astfel, ideea statului național a reușit să se impună în mare măsură, dar n-a soluționat problema naționalităților, ci din contră, a potențat-o, căci crearea fiecărui stat național a dat naștere unei multitudini de minorități. Formarea statelor naționale n-a putut evita:

1.1. Faptul că, excepție făcînd Anglia, Spania și Norvegia, părți mai mici sau mai mari ale naționalității majoritare, care a determinat numele statului, au devenit minorități naționale (străine) în cadrul altui stat național;

1.2. Faptul că fiecare stat național, exceptînd Portugalia, cuprinde, în afara majorității care determină numele statului, și grupuri etnice străine cu statut de minorități naționale.

2. Europa naționalităților majoritare și minoritare

Rezultatul procesului de creare a statelor naționale, care reprezintă totodată punctul de plecare pentru edificarea „Noii Europe”, este următorul:

2.1. Circa jumătate din popoarele Europei, de regulă cele mai mari, cu mai mult de 4 milioane de membri³, au realizat principiul statului național prin crearea unui stat național propriu denumit după cei care sînt majoritari. Cealaltă jumătate a popoarelor Europei, de regulă cele mai mici (sub 4 milioane de membri)⁴ nu au reușit să profite de principiul statului național: nu au un stat propriu, nu pot fi majoritari în statul ai cărui cetățeni sînt și deci trebuie să se mulțumească cu statutul de minoritari, pentru a nu duce la dezmembrarea Europei prin apariția a și mai multor mini-state;

2.2. Europeanii se pot împărți în două categorii: aproximativ 650 din totalul celor circa 750 milioane (deci 7/8) alcătuiesc 33 de majorități naționale⁵, în timp ce aproximativ 100 milioane de europeni (cca. 1/8) aparțin la 200 de grupe etnice care în 33 de state formează categoria „minorităților naționale” – cu excepția Belgiei și Elveției, unde ele sînt constitutive de stat;

2.3. În medie, în fiecare stat european există cel puțin 5 limbi și culturi tradiționale. Cu puține excepții, cum ar fi Belgia, Finlanda sau Elveția, din aceste limbi și culturi numai una, cea a majorității, naționale, este recunoscută oficial ca națională, în timp ce celelalte, în medie 4, limbi și culturi nu pot supraviețui în general decât în sfera privată și sînt supuse unei permanente presiuni asimilatorii;

2.4. Din cele circa 70 de limbi europene, numai 31 posedă statutul de limbă națională, dar în același timp toate limbile europene, inclusiv cele naționale privilegiate (cu excepția englezei, spaniolei și norvegienei) se găsesc de n ori în

situații minoritare (de exemplu germana de mai mult de 12 ori, maghiara de 7 ori, poloneza și româna de câte 6 ori, ș.a.m.d.).

Trebuie adăugat că nu este vorba numai de limbi și culturi, ci mai ales de oamenii purtători ai acestora!

3. Dilema discriminării în democrație și în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO):

Democrația și drepturile omului sînt criteriile supreme ale construcției „Noii Europe”. Toți europenii ar trebui să profite de ele, dar nu o pot face, căci prin moștenirea politică a epocii statelor naționale ei sînt divizați în categoriile naționale majoritare și minoritare, deci nu pot beneficia în mod egal de ele: majoritarii mai mult, minoritarii mai puțin, o categorie fiind astfel avantajată în dauna celeilalte. Consecința: apare o societate cu două clase, care n-ar trebuie să existe conform criteriilor de bază. Motivele principale sînt:

3.1. Funcționarea puterii în democrație se bazează pe „legea majorității” ca instanță supremă de legitimare. Aceasta decide care din forțele concurente la putere ajung la guvernare sau în opoziție,

O minoritate națională, a cărei putere numerică va fi în mod automat mai mică decît cea a restului locuitorilor, nu va putea concura realmente liber la formarea puterii legitime datorită acestei condiții restrictive. Conform definiției, ea va fi *a priori* exclusă!

3.2. Prin natura lor, drepturile omului sînt universale și indivizibile, iar domeniul lor de valabilitate nu este legat de vreo valoare numerică. Cu toate acestea, în Europa – incluzînd statele semnatare ale CEDO – există o diferență semnificativă funcție tocmai de valori numerice: niciodată nu se obține același rezultat, chiar dacă doi oameni fac același lucru. Unul își poate exprima fără probleme apartenența, identificîndu-se cu limba și cultura poporului său, chiar și implicit – de exemplu prin utilizarea cotidiană a limbii sale materne – dacă el aparține unei majorități naționale, Celălalt, aparținînd unei minorități, va întîmpina numeroase dificultăți în aplicarea aceleiași intenții. Ceea ce unuia îi revine automat, de la sine înțeles, celălalt poate obține numai asumîndu-și riscuri și sacrificii personale, sau poate deloc. Sistemul CEDO nu-i protejează la fel!

3.3. Privilegiile specifice majoritarilor bazate pe utilizarea practică a principiului statului de drept democratic și a sistemului CEDO sînt în contradicție cu noțiunea de bază a nediscriminării cuprinsă în articolul 14 al CEDO!

De aici rezultă că problema naționalităților este iminentă sistemului. Dar nici eliminarea componentelor sistemului (adică a democrației, drepturilor omului și ale minorităților naționale) și nici ignorarea disfuncțiilor vădite nu sînt capabile să soluționeze problema. Primul caz, evident, nu se discută, iar al doilea nu dă nici el rezultate. Se vede că prin promovarea statului

democratic de drept și a drepturilor omului în Europa Centrală și de Est, problematica sistem/iminență a dus la creșterea și nu la reducerea potențialului de conflict. Astfel, problema minorităților devine o bombă cu efect întârziat care amenință din ce în ce mai mult Europa. Credința în soluționarea automată a problemelor prin democrație și drepturile omului se dovedește a fi o ficțiune periculoasă!

4. Singura soluție: corectarea sistemului prin protecția grupurilor etnice

O soluție adevărată poate și trebuie să se realizeze numai prin aplicarea de corecții sistemice, adică prin măsuri clare de protecție pozitivă a grupurilor etnice în cadrul drepturilor omului și a statului democratic de drept, în perfect acord cu Carta CSCE de la Paris pentru o Nouă Europă. Numai o asemenea strategie preventivă oferă premisele unei soluționări durabile a problemei naționalităților, fără lezarea granițelor statale existente, asigurând astfel pacea și stabilitatea în Europa. Din acest motiv ea este necesară și urgentă! Dacă această ocazie nu va fi folosită la timp sau deloc, nu se vor putea evita procese ce vor duce la secesiuni sau descompuneri de state, indiferent dacă vor fi sau nu în acord cu legislația internațională și practica statală. Tirolul de Sud, Carinthia, Belgia de Est sau zona de frontieră germano-daneză pe de o parte, fosta Iugoslavie pe de altă parte, sînt exemple suficient de cunoscute pentru o strategie preventivă prin corectură sistemică, respectiv pentru irosirea șansei de a o face. În primul caz rezultă pace și stabilitate, în al doilea – război civil!

II. Protecția pozitivă a grupurilor etnice prin autonomie

1. Eforturi pentru atingerea unui standard minim al protecției europene a grupurilor etnice

Uniunea Federală a Comunităților Etnice Europene (UFCEE) s-a implicat activ începînd din anul 1991 în străduințele internaționale pentru asigurarea legislației europene a grupurilor etnice, demarate la mijlocul anului 1990 și crescînd continuu în intensitate.

La sfîrșitul lunii mai 1992, UFCEE a prezentat un proiect de convenție referitor la drepturile de bază ale grupurilor etnice europene⁶ în concordanță cu punctele de vedere ale grupurilor etnice pe care le reprezintă. În acest mod s-a încercat să se pună față în față așteptările și solicitările multor grupuri etnice europene cu rezultatul discuțiilor internaționale, bazate mai ales pe rațiuni de stat, în speranța canalizării divergențelor dintre acestea spre un dialog fructuos.

La întîlnirea la vîrf a Consiliului Europei din 9 octombrie 1993 de la Viena, s-a decis elaborarea a două instrumente juridice pentru protecția drepturilor grupurilor etnice – o Convenție-cadru⁷ și un Protocol adițional la CEDO. Astfel

s-au stabilit definitiv direcțiile pentru elaborarea unei legislații unitare europene privind grupurile etnice.

Decizia de la Viena reprezintă un compromis.

Pe bună dreptate, s-a așteptat o decizie în favoarea unei Convenții speciale în locul Convenției-cadru. Acest lucru nu s-a realizat, dar trebuie menționat că din punct de vedere politic s-a deschis astfel calea spre elaborarea unui protocol adițional la CEDO, chiar dacă acesta va fi limitat la domeniul cultural. Acest lucru reprezintă un progres, chiar dacă pînă la semnarea și ratificarea acestui instrument mai sînt de învins obstacole considerabile.

Un protocol adițional ar putea fi un instrument cu două avantaje indiscutabile: primul, că ar introduce protecția grupurilor etnice în sistemul european de protecție a drepturilor omului, și al doilea, că față de drepturile specificate în el se va putea apela direct la Consiliul European.

Din acest motiv un protocol adițional complet referitor la protecția grupurilor etnice a fost și va fi întotdeauna un obiectiv prioritar al UFCEE. Conform celor stabilite de Conferința la vîrf a Consiliului European de la Viena, un asemenea protocol adițional nu poate conține drepturi colective, în timp ce o protecție globală europeană a grupurilor etnice trebuie să completeze drepturile individuale cu drepturile colective ale grupurilor. Conform părerii UFCEE, este necesar un nou instrument sub forma unei Convenții speciale care să pună la punct toate problemele nerezolvate prin Convenția-cadru și Protocolul adițional, cum ar fi în special drepturile colective și autonomia.

Ținînd seama de această situație inițială nouă propunerea UFCEE din 1992 a fost revăzută și construită din două părți care se completează reciproc, și anume:

Partea I-a: proiectul unui protocol adițional la CEDO referitor la drepturile de bază ale membrilor grupurilor etnice europene.

Partea a II-a: un proiect de propuneri pentru o Convenție specială referitoare la drepturile la autonomie a grupurilor etnice din Europa.

Această variantă actualizată a fost adoptată la Congresul UFCEE de la Gdansk, la 12 mai 1994, și înaintată instanțelor europene și internaționale competente.⁸

2. Autonomia, instrument cheie pentru protecția grupurilor etnice

Comparativ cu numărul ridicat de cazuri problematice pentru care autonomia reprezintă instrumentul cel mai potrivit de protecție a grupurilor etnice, numărul real de autonomii existente în Europa este foarte redus și cunoștințele despre acestea sînt foarte puțin răspîndite. Discuțiile, controversele despre autonomie, par și ele a fi străine de realitate. Aproape în toate cazurile există temeri ale statelor că autonomia ar fi primul pas spre secesiune, cu toate că s-a

dovedit că o autonomie acordată la timp este modul cel mai eficient de prevenire a tendințelor secesioniste.⁹

Într-adevăr, tema autonomiei influențează direct relația tensionată dintre principiile fundamentale de drept la autodeterminare al naționalităților și integritatea teritorială a statelor. Din acest motiv Actul final al Conferinței CSCE de la Helsinki din 1975 prevedea o reglementare care limitează dreptul la autodeterminare „cu păstrarea integrității teritoriale a statelor”.

După dezintegrarea URSS, a Cehoslovaciei și Iugoslaviei această reglementare abia a mai putut asigura crearea a 19 state suplimentare, dar spațiul de manevră pentru apariția a noi state pe baza dreptului extern la autodeterminare este practic epuizat. Formarea de noi state în Europa nu poate fi continuată mai departe, fără distrugerea completă a acesteia. Invers, tendința considerării autonomiei ca parte integrantă a dreptului la autodeterminare (autodeterminare internă) este singura cale viabilă, deoarece în acest mod se păstrează integritatea teritorială a statului.

Astfel, cu toate că tema autonomiei conține o oarecare cantitate de explozibil politic, ea este totuși capabilă să detensioneze tensiuni potențiale – deoarece realmente nu lezează integritatea teritorială a statelor. Acesta este motivul pentru care ridicarea problemei autonomiei este necesară pentru a fi discutată în toată Europa, obținându-se urgent toate clarificările de care este nevoie.

În proiectul de propuneri al UFCEE, autonomia este definită ca instrumentul de protecție a grupurilor etnice care asigură maximum de autodeterminare internă cu un minimum de determinare externă din partea populației majoritare și cu păstrarea integrității teritoriale a statului.

Scopul autonomiei este:

- să protejeze un grup etnic contra deciziilor majorității, inacceptabile atît din punct de vedere al drepturilor omului cît și al politicii democratice;

- să asigure libertățile de bază și drepturile omului pentru minorități, fără a leza integritatea teritorială a statelor contractante.

3. Forme de autonomie

În funcție de condițiile inițiale, se pot prevedea trei forme de autonomie:

3.1 autonomia teritorială, pentru cazurile în care grupul etnic este majoritar în zona în care trăiește

3.2 autonomia culturală, pentru cazurile în care grupul etnic nu este majoritar în zona în care trăiește;

3.3 autoadministrarea locală (autonomie locală), pentru cazurile în care membrii grupurilor etnice locuiesc în zone izolate, dispersate și nu sînt

majoritari decît în unități administrative mai mici, regiuni, comune sau părți ale unor comune.

Problema crucială a tuturor formelor de autonomie constă în delimitarea exactă a domeniilor lor de acțiune față de cele ale statului. Orientativ, proiectul UFCEE folosește în acest scop standardele stabilite în conferințele internaționale de pace de către organisme interstatale ca ONU și Uniunea Europeană.¹⁰

3.1 Autonomia teritorială

Prin autonomia teritorială se înțelege un statut special acordat unei zone teritoriale care permite locuitorilor acesteia să-și rezolve singuri problemele proprii prin legislație, guvernare, administrare și jurisdicție proprie. Acest lucru nu implică pretenții la suveranitate, iar caracteristicile autonome trebuie delimitate exact în legislația statului respectiv.

În principiu, autonomia teritorială trebuie să cuprindă domeniile de autoritate necesare pentru rezolvarea problemelor proprii conform părerii grupurilor etnice respective¹¹, ca de exemplu:

- folosirea de însemne proprii;
  - dreptul de a-și spune cuvîntul la reglementarea problemei dublei cetățenii;
  - învățămîntul, inclusiv cel superior, funcție de valorile și necesitățile grupului etnic respectiv;
  - instituțiile și programele culturale;
  - radio-televiziunea;
  - dreptul de a exercita profesii sau de a face afaceri;
  - utilizarea resurselor naturale, cum ar fi agricultura, silvicultura, vînaștoarea, pescuitul, mineritul;
  - protecția socială și ocrotirea sănătății;
  - căile de transport – drumuri locale și aeroporturi;
  - producția de energie;
  - controlul băncilor, caselor de economii și al altor instituții financiare;
  - poliția;
  - impozitele pentru scopuri regionale.

Comparativ cu unele cazuri de autonomie reală, ca de exemplu Tirolul de Sud, aceste standarde sînt de nivel ridicat, ceea ce poate surprinde la prima vedere. Dar trebuie să ținem seama că minimum de autonomie este dimensiunea care asigură doar supraviețuirea și păstrarea identității naționale a unui grup etnic, în timp ce optimul asigură maximum de autonomie, fără a periclita integritatea teritorială a statului. Între valoarea standardelor internaționale, după care se orientează proiectul UFCEE, și acest optim există un spațiu de manevră suficient!

Bineînțeles, în cazul unei autonomii teritoriale trebuie să se țină seama de exigența ca naționalitățile care în zona autonomă devin minorități, să nu fie private de drepturile lor de bază și drepturile omului general recunoscute.

3.2 Autonomia culturală

În cazul autonomiei culturale, spre deosebire de autonomia teritorială, statutul special necesar administrării problemelor proprii nu se acordă unei unități teritoriale, ci unui grup de persoane reunit într-o formă de asociere adecvată.¹²

Această formă de autonomie este utilă atunci când grupurile etnice nu sînt majoritare în zonele în care locuiesc sau dacă acestea nu consideră necesară solicitarea autonomiei teritoriale, indiferent din ce motiv.

Important este faptul ca uniunea care primește autonomia culturală, în orice formă de asociere ar fi ea să cuprindă o parte semnificativă a grupului etnic respectiv, pentru ca organele de conducere care iau decizii în cadrul autonomiei să fie alese în mod democratic și liber.

Autonomia culturală trebuie să cuprindă toate domeniile care, conform părerii grupurilor etnice, sînt esențiale pentru păstrarea, protecția și dezvoltarea identității lor, domenii semnificative cum ar fi:¹³

- cultura;
- învățămîntul;
- informarea, inclusiv radio și tv;
- utilizarea de însemne proprii;
- dreptul de a lua parte la discuții referitoare la o eventuală dublă cetățenie;
- alte domenii utile păstrării și exercitării drepturilor de protecție proprie necesară.

Autonomia culturală mai cuprinde și dreptul de a crea și a întreține instituții, mai ales în domeniile:

- învățămînt;
- mediile scrise și electronice;
- păstrarea tradițiilor;
- cultura;
- activități economice.

3.3 Autoadministrarea locală (autonomia locală)

Formele de autonomie teritorială și culturală acoperă un spectru larg din necesarul grupurilor etnice privind autoadministrarea problemelor proprii, dar lasă deschise o serie de cazuri care nu pot accede în nici un caz la autonomia teritorială și numai parțial la cea culturală, ca de exemplu: atunci când membrii unor grupuri etnice trăiesc în diaspora, izolați, dar totuși reprezintă majoritatea în unele mici unități administrative, cum ar fi regiunile, comunele sau părți din comune. Pentru asemenea cazuri se va prevedea autoadministrarea locală (autonomia locală).

Prin autonomia locală, locuitorii unei unități administrative obțin posibilitatea de a lua în considerație problemele proprii (ale grupurilor etnice) și în special cele care interesează preponderent comunitatea locală, în afara celor considerate în mod normal de competență locală generală.

În domeniul de competență al autoadministrării locale¹⁴ intră în special următoarele¹⁵:

- stabilirea modului de utilizare instituțională a bilingvismului în cadrul autoadministrării locale;

- utilizarea numelor și însemnelor proprii;
- modul de organizare a tradițiilor și sărbătorilor;
- protecția monumentelor istorice locale;
- poliția sanitară, de construcții, circulație, siguranța locală.

În afară de acestea, autoadministrarea locală trebuie să asigure înființarea și întreținerea instituțiilor – în cadrul legislativ disponibil – în special în domeniile:

- învățământ local;
- medii scrise și electronice locale;
- păstrarea tradițiilor;
- cultură;
- activități economice.

În plus, grupurile etnice colaborează – funcție de partea de populație pe care o reprezintă – la toate activitățile de administrație locală.

4. Împărțirea administrativă

În legătură cu autonomia, împărțirea administrativă joacă un rol important deoarece trebuie să se țină seama de împărțirea teritoriului statului în circumscripții electorale, judecătorești, politice și administrative conform intereselor grupurilor etnice.¹⁶

Din aceste motive împărțirea administrativă trebuie făcută ținându-se seama de grupurile etnice direct afectate.

5. Dotarea financiară și bugetul

Organismele autonome ale autonomiei teritoriale, respectiv culturale trebuie dotate financiar astfel încât să fie în măsură să-și exercite atribuțiunile în mod eficient. În bugetul financiar al fiecărui stat semnatar se vor prevedea valori fixe pe capitole, rezervate teritoriilor autonome, în funcție de raportul mediu al numărului de locuitori și al suprafeței lor față de cele ale statului respectiv.

În orice caz, o parte fixă (aproximativ 9/10) din impozitele și contribuțiile încasate în interiorul teritoriului autonom îi revin acestuia și rămân în zona în care se încasează; visteriei statului i se transmite doar partea care-i revine. Dacă partea din impozitele și contribuțiile încasate ce revine teritoriului

autonom este mai mică decît partea din bugetul statului alocat lui, vistieria statului trebuie să-i achite diferența.

6. Protecția juridică

Controlul legalității actelor juridice emise de uniunile autonome se exercită numai prin tribunale supreme independente.

Pentru protecția juridică internațională ar trebui să fie competente organele de control ale Consiliului Europei, iar drept instrumente să fie:

- Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, pentru reclamații individuale sau ale statelor;
- rapoartele statelor (sistemul ONU);
- sistemul OSCE pentru reglementarea pașnică a conflictelor.

III. Observații finale

Din cele 36 de state europene cu peste 500 mii de locuitori numai unul, Portugalia, nu are momentan probleme cu minoritățile naționale. Din cele 35 de state rămase, 5 (Bosnia-Herțegovina, Iugoslavia, Croația, Rusia și Turcia) înregistrează conflicte etnice violente.

Alte 5 din cele 30 restante au de soluționat conflicte etnice cu state vecine (Albania, Bulgaria, Grecia, Letonia, Ucraina).

În alte 6 state din cele 25 rămase se observă zone de tensiuni interetnice (Marea Britanie, Macedonia, Moldova, România, Slovacia, Spania).

Finalmente rămîn 19 state, deci doar jumătate, în care problema naționalităților nu produce tensiuni, violențe sau conflicte cu vecinii.

Considerînd situația grupurilor etnice, se poate spune că din peste 200 de cazuri existente în Europa doar estimativ un sfert beneficiază de protecție juridică, astfel încît existența lor nu este direct amenințată. De aici rezultă un potențial conflictual foarte ridicat, datorat protecției juridice insuficiente.

Cu toate că doar o parte mai redusă a grupurilor etnice din Europa poate fi considerată subiect potențial pentru dreptul la autodeterminare, situația s-ar putea schimba rapid dacă existența lor nu poate fi garantată decît prin secesiune.

Discriminarea inadmisibilă – voită sau involuntară – a unei minorități naționale datorită unor caracteristici deosebite ale grupului îi poate periclita existența. Dacă acest pericol nu poate fi deviat, discriminarea inacceptabilă poate duce la tendințe secesioniste, indiferent dacă acestea sînt sau nu în concordanță cu dreptul internațional. Existența sau lipsa dreptului la secesiune pentru minoritățile naționale nu joacă un rol prea mare în procesul dezvoltării politice. Autonomia acordată la timp va fi totdeauna cea mai potrivită cale de prevenire a secesiunii!

**Statele Europei în funcție de componența lor etnică și de stabilitate
(august 1994)**

Procentul de locuitori ai grupului etnic	State
fără grupuri etnice sub 10%	Portugalia <u>Albania</u> , Danemarca, Germania, Finlanda, Franța, <u>Grecia</u> , <i>Marea Britanie</i> , Irlanda, Italia, Norvegia, Austria, Polonia, Suedia, Cehia, Ungaria
10-20%	<u>Bulgaria</u> , Lituania, Olanda, <i>România</i> , <i>Slovacia</i> . Slovenia, Turcia
20-30%	Croatia , <i>Spania</i> , <u>Ucraina</u> , Belarus
30-40%	Estonia, Iugoslavia (Serbia, Muntenegru) , <i>Macedonia</i> , <i>Moldova</i>
40-50%	<u>Letonia</u>
State multinaționale	Belgia, Bosnia-Herțegovina , Rusia , Elveția

Boldat: conflicte etnice violente

Subliniat: tensiuni etnice cu statele vecine

Italic: zone de tensiuni etnice

**Grupuri etnice în Europa: estimare cantitativă¹
(august 1994)**

State ²	Locuitori 1991-92 (milioane)	% din populație care determină numele statului	nr. de grupuri etnice (min.)	membri în mii
1. Albania	3.3	93.0	4	233
2. Belgia	10.0		3	9091
3. Bosnia-Herțegovina	4.4		4	4060
4. Bulgaria	9.0	80.0	7	1821
5. Danemarca	5.2	97.3	3	123
6. Germania	80.1	91.9	5	337
7. Estonia	2.0	61.5	8	726
8. Finlanda	5.0	93.6	2	302
9. Franța	57.0	90.0	8	4000
10. Grecia	10.3	91.8	6	281
11. Marea Britanic	57.6		4	1082
12. Irlanda	3.5	99.0	1	30
13. Italia	57.8	94.2	11	3348

(continuare în pagina 60)

State ²	Locuitori 1991-92 (milioane)	% din populație care determină numele stalului	nr. de grupuri etnice (min.)	membri in mii
14. Iugoslavia				
a) Serbia	9.8	66.0	12	2849
b) Montenegro	0.6	66.0	4	164
15. Croația	4.8	78.1	6	686
16. Letonia	2.7	52.5	5	1220
17. Lituania	3.8	80.2	9	707
18. Macedonia	2.0	64.6	7	778
19. Moldova	4.4	64.5	5	1488
20. Olanda	15.1	86.9	1	600
21. Norvegia	4.3	96.9	2	52
22. Austria	7.8	93.4	6	128
23. Polonia	38.2	95.6	12	1652
24. Portugalia	9.9	100.0	21	2698
25. România	23.0	88.0	43	19963
26. Rusia ³	cca. 118.7	82.0	2	45
27. Suedia	8.6	99.5	4	5151
28. Elveția	6.8			
29. Slovacia	5.3	85.7	8	753
30. Slovenia	1.9	87.8	9	153
31. Spania	39.0	73.0	5	9030
32. Cehia	10.3	90.0	7	845
33. Turcia	57.3	82.9	12	9835
34. Ucraina	52.0	72.7	19	13842
35. Ungaria	10.3	90.0	13	949
36. Belarus	10.3	77.9	5	2390
Total:	7521		283	101412

(1) Este vorba de date oficiale, de regulă prea mici; de obicei datele furnizate de grupurile etnice însele, în special în noile democrații est-europene sînt mai mari cu 30-60%. Surse: *Almanahul Mondial Fischer* 1992-93-94; Consiliul Europei: *Situația limbilor regionale și minorităților din Europa*, decembrie 1993; *Parlamentul Europei raportul Killilea*, ianuarie 1994; Rudolf A. Mark: *Popoarele Uniunii Sovietice*, lexicon 1989; J. Frowein, R. Hofmann, S. Oeter: *Drepturile minorităților în statele Europei*, partea a I-a, 1993; *Cartea albă a Ministerului de Externe Român*, București, iunie 1991; Ministerul de Interne Italian: *Primul raport asupra situației minorităților din Italia*, 1994.

(2) Fără mini-state și state mici cum ar fi Andora, Islanda, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Monaco, San Marino, Vatican, Cipru.

(3) Rusia doar la vest de Urali (valori aproximative). □

Traducere de Mircea Beșa

Note:

1. Astfel, de exemplu, valoarea numerică a unui grup etnic nu constituie etalonul puterii acesteia, deoarece drepturile omului trebuie să fie valabile indiferent de aceasta, iar privarea de drepturi poate avea consecințe nebanuite: pe fundalul materialului nuclear, utilizabil militar și vagabondînd prin lume, un grup foarte mic poate provoca necazuri foarte mari!

2. Fără a ține seama de cele mici și foarte mici: Andora, Islanda, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Monaco, San Marino, Vatican, Cipru.

3. Excepțind de exemplu românii din Moldova (2, 8 milioane), lituanienii (2, 5 milioane), slovenii (1, 9 milioane), macedonenii (1, 5 milioane), letonii (1, 3 milioane) și estonii (0, 96 milioane).

4. Cu excepția catalanilor – 7, 3 milioane.

5. În cele 31 de state naționale, plus restul Iugoslaviei și Federația Rusă; nu s-a ținut seama de Bosnia-Herțegovina.

6. Felix Ermacora, Christoph Pan și alții: *Drepturile de bază ale grupurilor etnice europene*, Ethnos nr. 42, editura Braumüller, Viena 1993.

7. Convenția-cadru s-a adoptat la 10 octombrie 1994 de către Comitetul Ministerial al Consiliului Europei. Începînd cu 1 februarie 1995 este propusă pentru semnare.

8. Felix Ermacora, Christoph Pan și alții: *Grupurile etnice din Europa*. Proiect actualizat pentru o Convenție al UFCEE, 12 mai 1994.

9. Forumul Parlamentar al NATO, *Raportul Lucas 1992*, Recomandări ale raportului, punctul 87, alineat 2:

„În general orice formă de autonomie este soluția optimă pentru toate părțile, cu atît mai mult cu cît solicitările de autonomie decurg de multe ori din incapacitatea puterii centrale de a se descurca la timp cu dorințele de autonomie”. (traducere neoficială)

10. Conferința de pace de la Haga pentru rezolvarea crizei iugoslave (Planul Carrington – 14 octombrie 1991, capitolul 2. 5); Conferința de pace de la Geneva pentru Bosnia-Herțegovina (Planul Vance-Owen, 27 octombrie 1992); Conferința de pace pentru Orientul apropiat (Tratatul pentru autonomia palestiniană. Washington, 13 septembrie 1993).

11. Conform directivelor ONU referitor la drepturile populațiilor autohtone, 1992 (partea a V-a, articolul 23) autonomia cuprinde o serie de domenii ca: „Învățămîntul, informarea, cultura, religie, sănătatea, construcția de locuințe, ocrotirea socială, activitățile tradiționale sau altele, gospodărirea solului și a bogățiilor naționale, mediul înconjurător precum și impozitarea internă pentru finanțarea acestor domenii autonome.” Modelul neoficial pentru această propunere era european, și anume „Home Rule”-ul danez – Legislația Groenlandei (Legea 577 din 29 noiembrie 1978).

12. ONU, Raportul Eide referitor la protecția minorităților, Recomandările din 1993, punctul 17, litera c: „Se recomandă statelor și minorităților să verifice, conform condițiilor lor specifice, următoarele posibilități: autoadministrarea (autonomie funcțională, autonomie culturală) nu pe bază teritorială, pentru un număr minim de probleme esențiale păstrării identităților, cum ar fi utilizarea limbii proprii sau a riturilor religioase proprii.” (traducere neoficială)

13. Legea minorităților din Ungaria (nr. 77 din 7 iulie 1993), paragraful 17: „Minoritățile au dreptul să creeze organizații civile și autoadministrare la nivel local și național.” (de asemeni paragrafele 31-39).

14. Una din multele variante în acest sens a fost descrisă la Conferința pentru pace de la Haga (propunere pentru Iugoslavia, 1991, articolul 2. 3, alineat 4) pentru membrii unui grup etnic care nu sînt majoritari în zona în care trăiesc, precum urmează: „Membrilor unei comunități

etnice care trăiesc departe de cei cu aceeași origine, ca de exemplu în localități izolate, trebuie să li se asigure un grad util de autoadministrare.” (traducere neoficială)

15. Legea pentru minorități din Ungaria (nr. 77 din 7 iulie 1993), paragraful 17: „Minoritățile pot înființa organizații civice și de autoadministrare la nivel local și național.” (traducere neoficială)

16. Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, 1991, articolul 14, paragraful 2: „Pe cât posibil statele trebuie să țină seama de minorități la împărțirea teritoriului în unități administrative, politice sau electorale.” (traducere neoficială)

Uniunea Europeană, proiectul Alber pentru o cartă a drepturilor grupurilor etnice, 1993, articolul 20: „Împărțirea unităților administrative și electorale trebuie să evite despărțirea sau alipirea zonelor grupurilor etnice la zone cu populație majoritară și restrângerea sau negarea a drepturilor acestor grupe, menționate în prezenta cartă. Oriunde acest lucru este posibil, grupurilor etnice li se vor atribui unități administrative și circumscripții electorale proprii.”

Hexagonala CSCE, Geneva, 1991, punctul 2: „La împărțirea teritoriului lor în unități administrative, juridice și electorale statele vor arăta bunăvoință față de minoritățile naționale.”

Declarația de la Atena referitoare la drepturile minorităților, 1992, articolul 17, litera b: „Statele vor ține seama de existența minorităților la împărțirea teritoriului național în unități politice, administrative precum și în circumscripții electorale.”